

Daugavpils Universitāte

1917. gada Latgales kongress avotos, apcerēs un pētījumos

Henrihs Soms, sastādītājs, komentāru autors

Aleksandrs Ivanovs, komentāru autors

Daugavpils Universitātes
Akadēmiskais apgāds „Saule”
2018

Apstiprināts Daugavpils Universitātes Humanitāro un sociālo zinātņu institūta Zinātniskās padomes sēdē 2018. gada 23. aprīlī, protokols Nr. 6.

Izdevums sagatavots Daugavpils Universitātes Humanitāro un sociālo zinātņu institūta reģionālo studiju centrā „Latgales pētniecības institūts”.

Henrihs Soms, sastādītājs, komentāru autors

Aleksandrs Ivanovs, komentāru autors

Vitauts Stočka, datorgrafīķis

Recenzenti

Dr. hist. V. Malahovskis, Dr. hist. T.V. Pumpuriņš, Dr. hist. I. Saleniece

Pateicība izdevuma veidošanā

Žanam Badinam, Inesei Berķei, Annai Eglienai, Barbai Ekmanei,
Jānim Elksnim, Oksanai Kovzelei, Valentīnam Lukaševičam,
Tālim Vigo Pumpuriņam, Ludmilai Rožukalnai, Anastasijai Strautai,
Arnim Strazdiņam, Kasparam Stodam, Gintai Zalcmānei, Inesei Zanderei

*

Valsts kultūrkapitāla fonda mērķprogrammas
„Latvijas valsts mežu atbalstītā Latgales kultūras programma 2017”
projekts Nr. LKP2017/41

ISBN 978-9984-14-841-0

© H. Soms, sast., komentāru autors, 2018

© A. Ivanovs, komentāru autors, 2018

© V. Stočka, datordizains, 2018

1. VĒSTURES AVOTI

1.1. Arhīva dokumenti un fotodokumenti

- 1917 [Latgales kongresa rezolūcija](#). Arhīva dokuments
1917 [Franča Trasuna ziņojums par Latgales kongresu](#). Arhīva dokuments
20. gs. sākums. [Rēzekne. Daugavpils šoseja](#). Foto
1917 [Latgales kongresa dalībnieki I](#). Foto
1917 [Latgales kongresa dalībnieki II](#). Foto
1917 [Svētku dalībnieku gājiens](#). Foto
1917 [Svētku dalībnieku gājiens](#). Foto
1917 [Latgales latviešu kongresa svinīgā gājiena rīkotāji](#). Foto
20. gs. 20. gadu sākums. [Kolpaka iela Rēzeknē](#). Foto
20. gs. 20. gadu beigas. [Kolpaka iela Rēzeknē](#). Foto
20. gs. 30. gadi. [Atbrīvošanas aleja Rēzeknē](#). foto
- 1917 Kongresa ieejas karte. [Ant\[ons\] Dzenis](#)
1917 Kongresa ieejas karte. [Aloizijs Zeps](#)
1917 Kongresa ieejas karte. [Andrievs Boriss](#)

1.2. Kongress 1917. gada preses publikācijās

1917. 27. aprīlis. [„Līdums”](#)
1917. 1. maijs. [„Drywa”](#)
1917. 2. maijs. Rūdolfis Muriņš [„Brīvais Strēlnieks”](#)
1917. 2. maijs. Rūdolfis Muriņš [„Brīvais Strēlnieks”](#)
1917. 3. maijs. [„Brīvais Strēlnieks”](#) un [„Līdums”](#)
1917. 5. maijs – 26. maijs. [„Jaunais Vārds”](#)
1917. 6. maijs. [Francis Kemps](#) [„Ļiaužu Bolss”](#)
1917. 7. maijs. [„Brīvais Strēlnieks”](#)
1917. 7. maijs. [„Līdums”](#) un [„Dzimtenes Vēstnesis”](#)
1917. 15. maijs [„Latgolas Pagaidu Zemes Padomes Ziņojums”](#)
1917. 26. maijs. [„Jaunais Vārds”](#)
1917. 2. jūlijs. Jūlijs Druva [„Jaunais Vārds”](#)

1.3. Kongress dalībnieku un aculiecinieku skatījumā un atmiņās

- 1926 [Juris Pabērzs](#)
1927 [Fridrihs Obšteins](#)
1927 [Valerija Seile](#)
[1927 Vladislavs Rubulis](#)

- 1927 [Jāzeps Rancāns](#)
- 1927 [Jāzeps Rancāns](#)
- 1933 [Valerija Seile](#)
- 1938 [Francis Kempis](#)
- 1939 [Valerija Seile](#)
- 1952 [Jānis Rubulis](#)
- 1953 [Pēteris Lazdāns](#)
- 1967 [Jāzeps Rancāns](#)
- 1968 [Jānis Velkme](#)
- 1973 [Fricis Telmanis](#)

2. PĒTĪJUMI, APCERĒJUMI UN MĀKSLAS DARBI

2.1. Pētnieku un publicistu darbi

- 1920 [Vladislavs Zeimāls](#)
- 1927 [Laikraksts „Jaunō Straume”](#)
- 1934 [Kārlis Škilters](#)
- 1933 [Alfreds Goba](#)
- 1952 [Miķelis Valters](#)
- 1966 [Leonards Latkovskis \(sen.\)](#)
- 1967 [Vladislavs Silandžs](#)
- 1967 [Edgars Andersons](#)
- 1969 [Miķelis Bukšs](#)
- 1968 [Staņislavs Škutāns](#)
- 1969 [Augusts Klīve](#)
- 1970 [Pēteris Pudulis](#)
- 1971 [Miķelis Bukšs](#)
- 1976 [Miķelis Bukšs](#)
- 1976 [Ādolfs Šilde](#)
- 1986 [Aleksandrs Drīzulis \(galv. red.\)](#)
- 1988 [Tadeušs Puisāns](#)
- 2000 [Tālis Pumpuriņš](#)
- 2006 [Pēteris Zeile](#)
- 2017 [Jānis Urbanovičs](#)

2.2. Literāri sacerējumi

- 1936 [Alberta Sprūdžs „Svētā zeme”](#)
- 1939 [Vladislavs Lōcis – Vaideāns “Myuža dīnas”](#)
- 1996 [Oskars Seiksts, Valentīns Lukaševičs „Valerjana dzeive i redzīni”](#)

2014 [Inga Ābele „Klūgu mūks”](#)

2016 [Juons Ryučāns, Sandra Ūdre „Aizlauztais spāids”](#)

2.3. Vizuālā māksla

1935 [Latgales kongress](#). Plakāts

1967 [Latgolas kongress 1917](#). Pamarka

1982 [Latgolas kongress 1917](#). Pamarka

2017 [Pymī Osni. 1.sērija Lauleibys](#). Video

2017 [Pymī Osni. 2.sērija Lauleibys](#). Video

3. UZZIŅU LITERATŪRA

1933 [„Latviešu konversācijas vārdnīca”](#)

1984 [„Latvijas padomju enciklopēdija”](#)

2005 [„Latvijas enciklopēdija”](#)

2018 Datu bāze „Latgales dati”: [Latgales kongresa hronoloģija, personības](#)

2018 Datu bāze „Latgales dati”: [fakti par Latgales kongresu](#)

2018 Datu bāze „Latgales Dati”: [notikumu shēma](#)

Ievads

1917. gada 26.–27. aprīlī (9.–10. maijā pēc jaunā stila) Rēzeknē notika Latgales kongress. Tā delegāti pārstāvēja Latgales sabiedriskos darbiniekus, kas dzīvoja Latgales pagastos un pilsētās, kā arī Maskavā un Petrogradā (tag. Sanktpēterburga). Delegātu vidū bija arī Krievijas armijas latviešu virsnieki un karavīri. Kongresā tika pieņemti lēmumi par Vitebskas guberņas Daugavpils, Rēzeknes un Ludzas apriņķa apvienošanos ar Kurzemi un latviešu apdzīvotājiem apriņķiem Vidzemē. Kongresā tika izveidota Latgales Pagaidu zemes padome, kuras pārstāvji kopā ar Vidzemes Pagaidu zemes padomes un Kurzemes Pagaidu zemes padomes pārstāvjiem piedalījās Latviešu Pagaidu nacionālās padomes darbā. Mūsdienās Latgales kongresu uzskata par vienu no nozīmīgākajiem notikumiem ceļā uz Latvijas Republikas proklamēšanu 1918. gadā un latviešu nācijas tapšanu.

Hrestomātijā publicētie materiāli atklāj kongresa nozīmi un sniedz lasītājam informāciju par kongresa norisi, tajā pieņemtajiem lēmumiem un ideju cīņu. Publicētajos materiālos nav atspoguļota kongresa sagatavošana un tā lēmumu īstenošana. Lai lasītājs vieglāk orientētos hrestomātijā publicētajos materiālos, atsevišķi sniegts [Latgales kongresu saistītu notikumu hronoloģisks izklāsts](#), kas aptver vēstures faktus no Latgaliešu bēgļu palīdzības biedrības dibināšanas 1915. gadā līdz Latgales kongresa simtgades svinībām 2017. gadā.

Hrestomātijā publicētie materiāli sakārtoti divās daļās: „Vēstures avoti” un „Pētījumi, apcerējumi un mākslas darbi”.

Pirmajā daļā lasītājiem tiek piedāvāti vēstures avoti, kas sniedz primāras liecības par Latgales kongresa norisi un lēmumiem, kā arī tā dalībnieku un laikabiedru vērtējumus un pārdomas par šo latviešu tautai nozīmīgo, liktenīgo pasākumu. Ir jāievēro, ka avotos datumi parasti tiek sniegti pēc tā sauktā „vecā stila”; tas nozīmē, ka šie datumi (diena un mēnesis) „atpaliek” no mūsu kalendāra („jaunais stils”) uz 13 dienām.

Vēstures avotu nozīmīgākā grupa ir Baltkrievijas Nacionālajā vēstures arhīva Minskā dokumenti, kas tiek publicēti pēc šīs hrestomātijas autoru sagatavotās dokumentu publikācijas (sk.: Soms, H., Ivanovs, A. Latgales

kongress arhīva dokumentos. *Latvijas Arhīvi*. 2017. Nr. 3/4). Dokumenti publicēti oriģinālvalodā (respektīvi, krievu valodā) un tulkojumā latviešu valodā. Transkribējot krievu valodā sastādīto dokumentu tekstus, tika veikta transliterācija, bet locījuma galotnes mainīti atbilstoši mūsdienu krievu valodas likumiem. Nejaušas pārrakstīšanās tika izlabotas. Atbilstoši mūsdienu krievu valodas pareizrakstības likumiem, tika labota interpunkcija. Tai pašā laikā neveikli veidotās teikumu konstrukcijas netika mainītas, bet citas sintakses kļūdas netika labotas, jo tas var mainīt teksta jēgu. Dokumentu transkripcijās nav saglabātas dokumentu tekstu grafiskās īpatnības. Saīsinājumi atšifrēti, liekot trūkstošus burtus kvadrātiekvās. Dokumentu tulkojumos latviešu valodā pēc iespējas tiek saglabātas publicējamo dokumentu stilistiskās īpatnības, vienlaikus ievērojot latviešu valodas pareizrakstības likumus. Ja tulkojumā nevar panākt pilnīgu atbilstību oriģinālam (piemēram, terminoloģijā), piezīmēs tiek piedāvāti komentāri par tulkojuma atbilstību/neatbilstību tekstam oriģinālvalodā. Dokumentu arheogrāfiskā noformējuma elementi – virsraksts, datums, vieta, leģenda, informācijas par atzīmēm dokumentos, piezīmes un komentāri – tiek sniegti latviešu valodā. Tekstiem krievu valoda ir komentāri par tekstu atveidi; tulkojumiem latviešu valodā ir arī vēsturiski komentāri.

Līdz ar rakstītajiem arhīva avotiem tiek publicēti arī vairāki fotodokumenti, kā arī Latgales kongresa dalībnieku mandāti (ieejas kartes), kas pašlaik glabājas Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu krājumā.

Sevišķi vērtīgas liecības par Latgales kongresa darbību sniedz publikācijas preses izdevumos 1917. gada aprīlī – jūlijā. Šīs „operatīvās” publikācijas parāda, kā Latgales sabiedrība tika informēta par kongresa norisi un tajā pieņemtajiem lēmumiem. Turklāt šie avoti saglabā gan „laikmeta garu”, gan arī laikabiedru attieksmi, nepiespiestus vērtējumus un tūlītēju reakciju uz Latgalei liktenīgo pasākumu. Preses materiāli sakārtoti hronoloģiskā secībā un tiek publicēti pilnībā, saglabājot sava laika rakstību un labojot interpunkciju atbilstoši mūsdienu latviešu valodas normām. Katras publikācijas beigās sniegti vēsturiski komentāri un bibliogrāfiskā informācija, kurā norādīts publikācijas nosaukums un preses izdevums.

Hrestomātijas pirmo daļu noslēdz Latgales kongresa dalībnieku atmiņas. Šajos vēstures avotos, kas hronoloģiski nodalīti no tajos tēlotajiem notikumiem, sevišķi spilgti atklājas kongresa vēsturiskā nozīmē. Taču atmiņas

lasītājiem piedāvā ne tikai vērtējumus (kuri mēdz būt visai subjektīvi), bet arī papildina mūsu zināšanas par kongresa gaitu, atklāj interesantas niansas, kas saistītas ar delegātu diskusijām un sadarbību. Atmiņas tiek sakārtotas to tapšanas/publicēšanas secībā. Valoda un stils netika laboti. Vēsturiski komentāri un bibliogrāfiskā informācija tiek sniegta pēc atmiņu teksta.

Hrestomātijas **otrajā daļā** lasītāju uzmanībai tiek piedāvāti izvilkumi no vēsturnieku, novadpētnieku un publicistu pētījumiem un apcerēm, kurās skarti Latgales kongresa vēstures jautājumi. Šie materiāli sakārtoti publikāciju nākšanas klajā secībā, kas dod iespēju izsekot šā vēstures jautājuma izpētes gaitai no 1920. gada līdz mūsdienām. Šo materiālu publikācijā izlaistās vietas (kas neattiecas uz Latgales kongresa problemātiku) apzīmētas ar diviem punktiem kvadrātiekvās: [...]. Faktiska, bieži vien „sausā”, informācija par Latgales kongresu atrodama uzziņu literatūrā: enciklopēdisko izdevumu šķirklī par Latgales kongresu tiek pārpublicēti attiecīgā hrestomātijas sadaļā. Emocionāli nokrāsoti ir literāri sacerējumi un vizuālās mākslas darbi par Latgales kongresu. Šie materiāli atklāj kongresa „estētisko dimensiju”, parādot cik dziļi tas ir iegājis latviešu tautas nacionālajā (vēsturiskajā) apziņā.

Trešajā daļā lasītājiem tiek piedāvāts uzziņu materiālu apkopojums, kurā ietverti raksti no enciklopēdijām un datu bāzes „Latgales Dati” sagatavotā informācija par Latgales kongresu. „Latgales Datos” apkopotas ziņas par vairāk nekā 60 ar Latgales kongresu saistītiem vēstures notikumiem simts gadu garumā. Vēstures faktus papildina informācija par vairāk nekā 200 personām, kuras bija iesaistītas Latgales kongresa sagatavošanā un norisē.

